

مواضع دولت‌های اروپایی در قبال بحران اوکراین: توافقات و اختلاف‌ها

دکتر علیرضا نمودی* - محمدرضا محمدی**

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

چکیده

آغاز جنگ روسیه و اوکراین با تغییر چشم‌انداز امنیتی اروپا، کشورهای این قاره و اتحادیه اروپا را واداشت تا ظرفیت‌های نظامی و دفاعی خود را در اولویت قرار دهند. این جنگ بسیاری از فرضیات دوران پس از جنگ سرد، از جمله احتمال پایین درگیری نظامی در اروپا، را نقض کرد و به چالشی بزرگ برای همگرایی اروپا تبدیل شد. در کنار بحران‌هایی مانند بحران مالی ۲۰۰۸، مهاجرت و خروج بریتانیا، بحران اوکراین پیامدهای عمیقی برای آینده همگرایی اروپایی خواهد داشت. پس از حمله روسیه، رهبران اتحادیه اروپا تحریم‌های گسترده‌ای علیه روسیه اعمال و کمک‌های نظامی و مالی به اوکراین تصویب کردند. با این حال، احتمال بروز اختلافات، به‌ویژه در حوزه انرژی، میان کشورهای عضو وجود دارد. این مقاله، با استفاده از چارچوب نظری نوواقع‌گرایی، به این پرسش اصلی پاسخ می‌دهد که اتحادیه اروپا در قبال جنگ اوکراین و روسیه چه موضعی اتخاذ کرده است؟ همچنین، به بررسی توافقات و اختلافات بین دولت‌های اروپایی و دیدگاه شهروندان در برابر این بحران پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که موفقیت اتحادیه اروپا در مدیریت بحران اوکراین می‌تواند منجر به ایجاد موازنه‌ای جدید در درون اتحادیه و کاهش وابستگی اقتصادی به روسیه شود و بروکسل موضع قوی‌تری در برابر مسکو اتخاذ خواهد کرد.

کلیدواژگان

اوکراین، همگرایی اروپایی، اتحادیه اروپا، انرژی، روسیه.

مقدمه

بحران اوکراین اساساً چشم‌انداز امنیتی اروپا را از نظر نظم ژئوپلیتیکی و پویایی همکاری‌های

* استادیار پژوهشگاه مطالعات راهبردی، تهران، ایران / نویسنده مسئول / ایمیل: samoudi@risstudies.org

** دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق، علوم سیاسی و الهیات، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد

اسلامی، تهران، ایران. / ایمیل: Mrmohammadi@aut.ac.ir

امنیتی تغییر داد. اتحادیه اروپا بار دیگر با بحران جدیدی مواجه شده است. حمله به اوکراین و پیامد آن بحران انرژی به یک بحران جدی دیگر در حوزه انرژی از ۱۹۷۳ به این سو تبدیل شده است. در کنار بحران‌هایی همچون بحران مالی سال ۲۰۰۸ و بحران بدهی‌های ملی، بحران مهاجرت، خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا، قدرت‌یابی احزاب دست راستی اروپایی و بحران کرونا، بحران کنونی پیامدهای گسترده‌ای بر آینده پروژه همگرایی اروپایی خواهد داشت. نماینده عالی اتحادیه اروپا در سیاست خارجی، جوزپ بورل صراحتاً اذعان کرد که درحقیقت بحران اوکراین نقاط ضعف اتحادیه اروپا از جمله: عدم انعطاف‌پذیری، فقدان وحدت و سیاست امنیتی ضعیف را برجسته کرد. به اعتقاد برخی کارشناسان به نظر می‌رسد که اگر اتحادیه اروپا بخواهد در محیطی که با افزایش پویایی‌های ژئوپلیتیک میان رقبای استراتژیک و شرکای استراتژی ک همراه است زنده بماند، نیازمند اصلاحات در سیاست‌های مختلف از جمله دفاعی و نظامی است (Nicoletta, 2022). همچنین واکنش اتحادیه اروپا به حمله روسیه به اوکراین بی‌سابقه و با سرعت غیرمنتظره‌ای بوده است و نشان‌دهنده یک وحدت کم سابقه در میان دولت‌های عضو اتحادیه اروپا است. اقدام‌هایی از سوی اتحادیه اروپا انجام شده است که به تعبیر برخی، ما شاهد بیداری ژئوپلیتیکی اروپا هستیم و به زعم امانوئل ماکرون رئیس‌جمهور فرانسه یک نقطه عطف در جوامع، مردم و پروژه‌های اروپایی رخ داده است (Bosse, 2022: 531).

جنگ روسیه و اوکراین به عنوان یکی از مهم‌ترین تحولات ژئوپلیتیک در دهه‌های اخیر، تأثیرات عمیقی بر نظام بین‌المللی و به‌ویژه بر امنیت اروپا گذاشته است. این جنگ، که در فوریه ۲۰۲۲ آغاز شد، بسیاری از مفروضات دوران پس از جنگ سرد را در مورد ثبات و امنیت اروپا به چالش کشیده است. برای دهه‌ها، اروپایی‌ها بر این باور بودند که احتمال وقوع یک جنگ تمام‌عیار میان کشورها در قاره اروپا بسیار پایین است، اما جنگ اوکراین این فرض را به شدت نقض کرد و این قاره را با بحران‌های امنیتی جدید مواجه ساخت. اتحادیه اروپا که از زمان تأسیس همواره به دنبال تحقق صلح و ثبات در اروپا بوده است، اکنون باید با چالش‌های جدیدی روبه‌رو شود؛ از جمله چگونگی پاسخگویی به تهدیدات امنیتی نوظهور، همگرایی کشورهای عضو در قبال بحران، و مدیریت وابستگی‌های اقتصادی و انرژی به روسیه. پس از تنها چند روز از آغاز جنگ اوکراین، کشورهای اروپایی با تغییر در رویکردهای دفاعی و سیاسی خود از طریق افزایش بودجه دفاعی، ارسال تسلیحات به اوکراین و پایان سیاست بی‌طرفی خود به محیط امنیتی جدید پاسخ دادند. می‌توان گفت الحاق کریمه به روسیه و جنگ اوکراین در سال ۲۰۱۴ همانند کاتالیزوری برای وحدت بیشتر میان دولت‌های عضو اتحادیه اروپا عمل کرد، اما اختلاف‌ها میان دولت‌های مرکزی و شرقی اتحادیه از یک سو که خواستار تحریم‌های قوی‌تر بودند و شرکای سنتی روسیه در اتحادیه اروپا از جمله فرانسه، آلمان و ایتالیا که خواهان احتیاط دیپلماتیک بودند، همچنان پابرجا ماند (Bosse, 2022: 533). در نتیجه، اگر چه اتحادیه اروپا از رژیم تحریم‌ها بر ضد روسیه حمایت کرد، اما بسیاری از دولت‌های عضو اتحادیه اروپا به روابط اقتصادی، سیاسی با روسیه به‌ویژه در حوزه

انرژی ادامه دادند. به همین دلیل، روابط بروکسل - مسکو پس از جنگ سال ۲۰۱۴ دچار افول شد، با این حال ترجیحات امنیتی دولت‌های عضو در قبال مسکو تغییر بنیادین نداشته است. حمله تمام عیار روسیه به اوکراین در فوریه ۲۰۲۲، به تغییر اساسی در منافع امنیتی دولت‌های عضو و به ویژه بازتعریف منافع شرکای سنتی روسیه در اتحادیه اروپا ختم شد. مقاله حاضر تلاشی است برای شناخت مواضع دولت‌های اروپایی در قبال بحران اوکراین، توافقات و اختلاف‌ها فی مابین و آینده این اتحادیه در قبال بحران‌هایی مانند انرژی که از روشی پژوهشی بدان خواهد پرداخت.

۱- پیشینه پژوهش

با توجه به بداعت موضوع، ادبیات علمی بسیار محدودی در مورد موضوع مورد مطالعه تولید شده است، با این حال در ادامه به مهمترین منابع (بیشتر انگلیسی) در این حوزه خواهیم پرداخت: کارن ای. اسمیت (۲۰۱۴) در کتابی با عنوان «سیاست خارجی اتحادیه اروپا در جهان در حال تغییر»، رایه تحلیل دقیق و جامع از سیاست خارجی اتحادیه اروپا، به ویژه در برخورد با مسائل بین‌المللی و بحران‌های امنیتی است. اسمیت به خوبی موفق می‌شود چارچوبی نظری برای درک سیاست خارجی اتحادیه ارائه دهد که شامل مسائل مربوط به هویت اروپا، روابط آن با کشورهای همسایه و سازمان‌های بین‌المللی می‌شود. با این حال، یکی از انتقادات اصلی به این اثر، عدم پرداختن عمیق به تأثیرات قدرت‌های بزرگ مانند ایالات متحده بر سیاست خارجی اروپا است. همچنین، به رغم تمرکز گسترده کتاب بر اتحادیه اروپا به عنوان یک بازیگر بین‌المللی، کمتر به اختلافات داخلی میان کشورهای عضو و تأثیرات آن بر انسجام سیاست خارجی پرداخته شده است. استیون بلکمن (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان «بحران اوکراین و چالش‌های سخت اتحادیه اروپا و بریتانیا» با پرداختن به موضوع بریگزیت، به عنوان یکی از عوامل مهم در تشدید بحران اوکراین، بیان می‌کند که یکی از هزینه‌های برگزیت تضعیف توانایی بریتانیا و اتحادیه اروپا برای شکل دادن به پاسخ مشترک قوی به تهدیدات روسیه است. نویسنده معتقد است که اولین گام اتحادیه اروپا و انگلستان در مدیریت بحران اوکراین، دستیابی به یک چارچوب مشترک و پشت سر گذاشتن اختلافات داخلی است.

مایکل استاک (۲۰۲۳)؛ در مقاله‌ای با عنوان «بحران اوکراین: تقسیم‌بندی جدید اروپا» می‌نویسد، اتحادیه اروپا برای حفظ امنیت خود چاره‌ای جز حل ریشه‌ای مسایل با روسیه ندارد. این پژوهش تأکید دارد که ابزار قدرت نظامی و انرژی و حق و تو، سه برگ برنده روسیه در منازعه با اروپا است. این مقاله همچنین نزدیکی بیش از حدود اروپا به آمریکا را به عنوان عاملی برای تشدید تنش‌ها می‌داند.

کتاب «بحران اروپا: درگیری در اوکراین و آینده قاره» نوشته ریچارد یونگر^۱ به بررسی تأثیرات

¹ Karen E. Smith

² Steven Blockmans

³ Richard Youngs

بحران اوکراین بر اتحادیه اروپا و آینده این قاره می‌پردازد. یونگر با تحلیل دقیق، بحران اوکراین را نه فقط به عنوان یک مناقشه منطقه‌ای، بلکه به عنوان نقطه عطفی در سیاست‌های داخلی و خارجی اروپا معرفی می‌کند. یکی از نقاط قوت کتاب، رویکرد چندبعدی آن است که جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بحران را در قالبی منسجم بررسی می‌کند. وی به خوبی نشان می‌دهد که بحران اوکراین تنها به مسائل امنیتی محدود نمی‌شود، بلکه نقش مهمی در تعریف مجدد سیاست‌های انرژی، همگرایی سیاسی و ناسیونالیسم در اروپا ایفا می‌کند.

مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۴۰۱) هم در گزارشی با عنوان «بحران اوکراین و اولویت‌یابی حوزه دفاع و امنیت در اروپا»، می‌نویسد اتحادیه اروپا و کشورهای اروپایی مدتهاست که به ضعف نظامی خود آگاه هستند و در زمانه‌ای مختلف سعی در جبران این ضعف داشته‌اند. با اینحال، بحران اوکراین و پیامدهای چندمنظوره آن برای معماری امنیتی اروپا، کشورهای اروپایی و اتحادیه اروپا را به سمت تغییر در رویکرد نظامی و تقویت حوزه دفاعی خود سوق داده است.

۲- چارچوب مفهومی و مبانی نظری

نواقح گرایي بر این باور است که همکاری و همگرایی در اروپا ناشی از توزیع قدرت در نظام بین‌الملل و منافع ملی کشورهای عضو اتحادیه اروپا است. این نظریه تغییرات ساختاری در نظام بین‌الملل، از چند قطبی به دوقطبی پس از جنگ جهانی دوم، را به عنوان عامل اصلی همگرایی اروپا معرفی می‌کند. نواقح گرایان معتقدند که گروه‌بندی‌های منطقه‌ای در واکنش به تهدیدات خارجی پدید می‌آیند. به گفته والاس (۱۹۸۹)، حضور نظامی آمریکا در دهه ۱۹۵۰ به ظهور نوگرایی اروپایی کمک کرده است (Abdikadir Nur, 2017: 50).

نواقح گرایي با استفاده از فرضیه تهدید خارجی و فرضیه ثبات هژمونیک، انگیزه‌های کشورهای اروپایی برای همگرایی را توضیح می‌دهد (Dehghani Firouzabadi, 2009: 38). دولت‌ها به منظور افزایش قدرت خود در برابر تهدیدات خارجی، همگرایی را آغاز می‌کنند. پس از جنگ جهانی دوم، تهدید شوروی باعث شد که دولت‌های اروپایی همگرایی را به عنوان راهی برای تقویت قدرت خود و مقابله با این تهدید انتخاب کنند (Elistrup-Sangivanni and Verdier, 2005: 102). تهدید شوروی مانع‌های همگرایی مانند فریب‌کاری و سود نسبی را بی‌اثر کرد و افزایش قدرت کلیه کشورهای اروپایی در برابر شوروی را تسهیل کرد. همچنین، در شرایط تهدید شوروی، استفاده از زور در روابط اروپایی غیرمعقول بود (Dehghani Firouzabadi, 2009: 39).

فرضیه ثبات هژمونیک نیز مداخله آمریکا در امور امنیتی اروپا را به عنوان عاملی برای تسهیل همگرایی کشورهای اروپایی معرفی می‌کند. حمایت آمریکا از همگرایی اروپایی و تضمین‌های امنیتی از طریق ناتو باعث مهار جاه‌طلبی‌های سیاسی و ژئوپلیتیکی آلمان و فراهم شدن شرایط برای همکاری مسالمت‌آمیز شده است (Elistrup-Sangivanni and Verdier, 2005: 102). آمریکا به عنوان شبه‌حکومت مرکزی عمل کرده و نگرانی از سود نسبی را از بین برد. بنابراین، کشورهای اروپایی با بهره‌مندی از امنیت عرضه شده توسط آمریکا، همگرایی را برگزیدند. هژمونی به چهار

صورت انگیزه لازم برای استمرار همگرایی را فراهم می‌آورد: ۱) همگرایی به‌عنوان توازن‌سازی در برابر هژمونی آمریکا؛ ۲) جلوگیری از اعمال آزادانه هژمونی آلمان؛ ۳) تلاش کشورهای کوچک‌تر برای عضویت در اتحادیه اروپا؛ ۴) کاهش هزینه‌های سیاست خارجی آلمان از طریق تقویت همگرایی (Dehghani Firouzabadi, 2009: 39).

۳- تاریخچه

در سه دهه اخیر، مواجهه میان اتحادیه اروپا و روسیه در سطوح داخلی، منطقه‌ای و جهانی، به دلیل جهان‌بینی‌های متفاوت این دو کنشگر، ادامه داشته است. اتحادیه اروپا و اعضای آن معتقدند که نظام سیاسی پایدار باید بر مبنای حاکمیت قانون، آزادی و امنیت شهروندان باشد. در مقابل، روسیه باور دارد که عصر پسامدرن حکمرانی فراملی، خیالی واهی است و جهان با دولت‌های ملی‌گرا و ارزش‌های محافظه‌کارانه مواجه است. بحران‌های اروپایی مانند بحران اقتصادی، بحران مهاجرت و خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا در روسیه به‌عنوان نشانه‌هایی از سقوط اروپا دیده می‌شود، در حالی که غرب نیز از هر نشانه نارضایتی سیاسی در روسیه بهره‌برداری کرده و آن را نشانه‌ای از ناکامی نظام روسی می‌داند. روسیه به‌عنوان یک قدرت بزرگ، به دلیل تهدیدات امنیتی یا نگرانی از کاهش نفوذ خود در منطقه، به اقدام نظامی علیه اوکراین دست زده باشد. برای روسیه، حفظ یا گسترش نفوذ در مرزهای غربی و جلوگیری از نزدیکی اوکراین به ناتو، اهمیت زیادی دارد. روسیه همچنین ممکن است جنگ را به‌عنوان ابزاری برای افزایش قدرت خود و بهبود موقعیت استراتژیک خود ببیند. این جنگ می‌تواند تلاشی برای تغییر توازن قدرت به نفع روسیه و ایجاد یک موقعیت برتر در برابر کشورهای غربی و نهادهای بین‌المللی باشد. روسیه با توجه به تغییرات در نظم بین‌المللی، به ویژه در مورد سیاست‌های ناتو و اتحادیه اروپا، تصمیم به استفاده از زور گرفته باشد تا موقعیت خود را در برابر این تغییرات تقویت کند. با توجه به این نکات، جنگ روسیه علیه اوکراین را می‌توان به‌عنوان یک تلاش برای تأمین امنیت و افزایش قدرت در چارچوب نظام آنارشیستی بین‌المللی و تعادل قدرت تحلیل کرد.

۴- تاثیر بحران اوکراین بر همگرایی اروپایی

اتحادیه اروپا تاکنون چندین مجموعه تحریم علیه روسیه وضع کرده است، به‌گونه‌ای که اورسولا فن در لاین، رئیس کمیسیون اروپا، به بزرگ‌ترین بسته تحریمی تاریخ اتحادیه اروپا اشاره کرده است (Bosse, 2022: 532). این تحریم‌ها با هدف تضعیف توان مالی روسیه به سرعت اعمال شدند، اگرچه وابستگی اروپا به انرژی روسیه اعمال تحریم در این حوزه را دشوار کرده است. تحریم‌های اولیه شامل مسدودسازی دارایی‌ها و ممنوعیت سفر برای ۱۲۱۲ نفر از مقامات روس و ۱۰۸ نهاد، محدودسازی مبادلات مالی، و قطع ارتباط با سوئیفت، ممنوعیت واردات انرژی و فولاد، و تسری تحریم‌ها به بلاروس بود (CRS, 2022: 1-2). از فوریه ۲۰۲۲ تا مارس ۲۰۲۴، اتحادیه اروپا ۱۳ بسته تحریمی تصویب کرده و بیش از ۲۱۰۰ نفر و نهاد را هدف قرار داده است. ارزش واردات از روسیه در ۲۰۲۳ نسبت به ۲۰۲۱، ۶۹ درصد کاهش یافته و صادرات اتحادیه به روسیه ۵۷ درصد کاهش

داشته است. درآمد صادراتی روسیه نیز در ۲۰۲۳ به طور قابل توجهی کاهش یافته است (Taran, 2024). حمله روسیه به اوکراین منجر به وحدت غیرمعمول میان دولت‌های اروپایی شد. اتحادیه اروپا از کی‌یف حمایت نظامی کرد، سازوکارهای دفاعی خود را تقویت و تحریم‌ها را به شدت افزایش داد، و به میزبانی میلیون‌ها پناهنده اوکراینی پرداخت. پیش از این حمله، رقابت ژئوپلیتیکی در اروپا کمتر به چشم می‌آمد، اما حمله روسیه به اوکراین باعث شد که روسیه به عنوان تهدیدی وجودی برای اروپا تلقی شود. جوزپ بورل، مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا، از تحول اتحادیه اروپا به سوی یک بازیگر ژئوپلیتیک و افزایش تمرکز بر دفاع و امنیت صحبت کرده است (Bosse, 2022: 532).

آلمان به ارسال سلاح‌های مرگبار و تأمین مالی برای نوسازی نیروهای مسلح خود پرداخته و اتحادیه اروپا همچنین پانصد میلیون یورو در قالب سازوکار صلح فعال کرده که به یک میلیارد یورو افزایش یافته است. در مارس ۲۰۲۲، قطب‌نمای راهبردی اتحادیه اروپا، که به جای قدرت نرم به توانمندی‌های امنیتی توجه می‌کند، منتشر شد و دولت‌های عضو به ایجاد نیروی استقرار سریع پنج هزار نفری متعهد شدند (Leigh, 2022). در زمینه پناهندگان، اتحادیه اروپا برای اولین بار دستورالعمل حفاظت موقت را فعال کرده که به اتباع اوکراین حق زندگی، کار، و دسترسی به خدمات مختلف را برای سه سال اعطا می‌کند (Bosse, 2022: 532). این دستورالعمل به سرعت جایگزین فرآیند طولانی اعطای پناهندگی شد و تا فوریه ۲۰۲۳، چهار میلیون اوکراینی از این سازوکار بهره‌مند شده بودند. اتحادیه اروپا در مجموع ۱,۲۵ میلیارد یورو کمک‌های مالی، بشردوستانه و اقتصادی به اوکراین و کشورهای همسایه اختصاص داده است (Archick, 2022: 2). در موضوع عضویت جدید در اتحادیه اروپا، پس از درخواست اوکراین، گرجستان و مولداوی در مارس ۲۰۲۲، شورای وزرای اتحادیه اروپا به سرعت به بررسی درخواست‌ها پرداخت، که نسبت به گذشته بی‌سابقه بود. در مجموع، اتحادیه اروپا تا ژوئیه ۵,۵ میلیارد یورو برای کمک‌های نظامی به اوکراین در نظر گرفته است و مجموع کمک‌های نظامی، مالی و بشردوستانه به ۱۵۶ میلیارد دلار رسیده است (European Commission, 2024). آلمان پس از آمریکا بیشترین کمک را به اوکراین ارائه داده و فرانسه نیز به میزان قابل توجهی کمک کرده است (Anadolu Ajansi, 2024).

۴-۱- افکار عمومی اروپایی و بحران اوکراین

اتحادیه اروپا هم راستا با ایالات متحده آمریکا تمرکز خویش را بر تقویت نهادهای مجری قانون و کارآمد ساختن اقدامات مبتنی بر چند جانبه‌گرایی و ترسیم خطوط اجرایی این اقدامات تحت عنوان «مدل اروپایی»، نهاد. شماهای ساختاری، چه از جنس رنالیستی و چه از جنس فرهنگی، فراهم آورنده بخشی از توضیحات ناظر بر این مولفه بوده‌اند. پس از انضمام شبه جزیره کریمه به روسیه در سال ۲۰۱۴، دولت اوکراین اقدامات سیاسی و حقوقی خود را برای مقابله با این اقدام به شکل‌های گوناگون انجام داده است. تا پیش از حمله روسیه به اوکراین، شهروندان اروپایی، سیاست‌های سرزمینی روسیه را چندان آسیب‌رسان نمی‌دانستند، و البته مسکو در فهرست تهدیدهای

بین‌المللی قرار نداشت. شکل یک نشان می‌دهد که در اکتبر ۲۰۲۰ اروپایی‌ها نسبت به همه‌گیری ویروس کرونا نگران بودند. همچنین تغییرات اقلیمی حتی در مقایسه با سیاست‌های روسیه، تهدید جدی‌تری تلقی می‌شد. پندارها از تهدید روسیه در سرتاسر اروپا نیز متفاوت بود. در حالی که در میان اروپای شرقی شهروندان لیتوانی، لهستان و رومانی کمترین نگرانی را درباره روسیه داشتند، شهروندان کرواسی، اسلونی و مجارستان بیشترین نگرانی را نسبت به اقدام‌های مسکو داشتند. برخی از شهروندان کشورهای اروپایی غربی هم نگرانی‌هایی اندکی در قبال روسیه داشتند که دلیل آن فاصله جغرافیایی و نبود تجربه تاریخی از نفوذ روسیه به‌عنوان یک تهدید حیاتی بود. در واقع، بین سال‌های ۲۰۱۴ و الحاق کریمه به روسیه و استقرار نیرو در اطراف اوکراین در سال ۲۰۲۱، هیچ اخبار منفی از روسیه به شهروندان اروپایی نمی‌رسید تا سیاست‌های سرزمینی روسیه بر ضد اروپایی‌ها برجسته و پررنگ شود. به همین خاطر نیز جای شگفتی ندارد که روسیه در صدر فهرست تهدیدهای شهروندان اروپایی قرار نگرفته است (Mader, 2022: 2).

نکته دیگر اینکه، بیش از حمله روسیه به اوکراین، بسیاری از اروپایی‌ها در مورد دفاع از سایر کشورهای اروپایی در صورت حمله روسیه، قاطعیت چندانی از خود نشان نمی‌دادند. براساس داده‌های گردآوری شده در اکتبر ۲۰۲۰، اقلیت‌ها در تنها دو کشور حوزه بالتیک علاقمند به دفاع از لتونی بودند. در لهستان، ۴۰ درصد از این سیاست پشتیبانی می‌کردند، در حالی که در سایر کشورها درصدها از این هم کمتر بود. در قدرتمندترین کشورهای اروپا، کمتر از ۳۰ درصد از اعزام نیروها به دفاع از اعضای اتحادیه اروپا و ناتو حمایت می‌کردند (آلمان ۲۲ درصد، فرانسه ۲۶ درصد، بریتانیا ۲۹ درصد). اما پس از حمله روسیه به اوکراین پندارها و ایستارهای اروپایی به‌طور اساسی تغییر کرد. بیشتر شهروندان اروپایی روسیه را در مقایسه با گذشته بیشتر روسیه را یک تهدید جدی تلقی کردند. پندار از تهدید در کشورهایی که پیشتر تهدید روسیه را پایین می‌دانستند (فرانسه و آلمان) بیشتر از کشورهایی که اکثریت‌شان قبلاً روسیه را یک تهدید تلقی می‌کردند، افزایش یافته است. بیشترین تغییر در پندار از روسیه در آلمان شکل گرفته است که از ۴۲ به ۷۵ درصد افزایش یافته است (Mader, 2022: 4, 5). بر اساس آمار منتشر شده از سوی پارلمان اروپا در ۲۳ فوریه ۲۰۲۴ حمایت از واکنش و اقدام‌های اتحادیه اروپا به حمله روسیه به اوکراین در سطح اروپا همچنان گسترده است. برای نمونه، کمک‌های بشردوستانه با ۸۹ درصد، حمایت از پناهندگان با ۸۴ درصد، تحریم روسیه با ۷۲ درصد و کمک‌های مالی با ۷۲ درصد حمایت شهروندان اروپایی رو به رو است. با این حال، در دو سال گذشته حمایت از برخی اقدام‌های اتحادیه در قبال بحران اوکراین کاهش نیز داشته است. برای مثال، کمک مالی و کمک نظامی با کاهش حمایت ۹ و ۸ درصدی مواجه بوده است. در این میان، ۵۵ درصد شهروندان اتحادیه اروپا موافق کمک تسلیحاتی به اوکراین هستند. هر چند باید گفت در ایتالیا به‌عنوان یکی از بازیگران اصلی اتحادیه اروپا، ۶۰ درصد شهروندان این کشور با ایده کمک تسلیحاتی به اوکراین مخالف هستند (European parliament, 2024).

در نظرسنجی شورای روابط خارجی اروپایی^۱ نیز که ژوئیه ۲۰۲۴ منتشر شده است، اکثریت

^۱. European Council on Foreign Relations

شهروندان اروپایی از ایده افزایش کمک‌های تسلیحاتی به اوکراین حمایت می‌کنند. تنها در سه کشور یونان، بلغارستان و ایتالیا است که شهروندان شان با این ایده همراهی نمی‌کنند (Kratsev and Leonard, 2024: 16).

در مورد نگاه به ناتو نیز نگاه شهروندان اروپایی به این سازمان بهتر شده است. در این زمینه می‌توان به فرانسه اشاره کرد؛ آن هم با توجه به اینکه افکار عمومی در این کشور به‌طور سنتی درباره ناتو، منتقدانه بوده است. حمله روسیه به اوکراین موجب تغییر در ایستار فرانسوی‌ها به سازمان ناتو شده است. دو کشور فنلاند و سوئد که به‌ویژه در مسائل نظامی، بی‌طرف به شمار می‌رفتند و پیش از این شهروندان آنها نسبت به پیوستن به ناتو، منتقد بودند، پس از حمله روسیه اکثریت آنها به حامیان پیوستن به ناتو تبدیل شده‌اند (Mader, 2022: 6). در اینجا می‌توان مقایسه‌ای میان تحولات سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۲۲ داشت. پس از الحاق کریمه به روسیه در سال ۲۰۱۴، افکار عمومی در قبال روسیه و پوتین به کمترین سطح ممکن رسید، اما در سال‌های بعد از این وضعیت تغییر کرد. این تغییر در افکار عمومی در قبال روسیه که هم اکنون به سطح پایینی رسیده است، ممکن است در میان مدت پس از جنگ اوکراین تغییر کند. از نظر غرب، حمله سال ۲۰۲۲ به اوکراین در مقایسه با الحاق کریمه به روسیه آسیب بیشتری به حقوق بین‌الملل و هنجارهای نظم بین‌المللی لیبالی می‌زند و از این رو تأثیر بیشتری به افکار عمومی اروپایی دارد.

همچنین در نظرسنجی انجام شده در ژوئن ۲۰۲۲ از سوی موسسه پیو، حمله روسیه به اوکراین موجب منفی‌تر شدن نگاه‌ها به روسیه شده است. به‌عنوان نمونه، در ده کشور، ده یا کمتر از ده درصد افراد نگاه مثبت به روسیه دارند و در نیمی از کشورها نیز نگاه مثبت به پوتین کمتر از ده درصد است. ۹۷ درصد از شهروندان لهستانی و ۹۴ درصد سوئدی‌ها نگاه منفی به روسیه دارند. در مقابل، در پنج کشور آلمان، بریتانیا، لهستان، آمریکا و هلند نگاه به ناتو مثبت شده است، اگرچه در دو کشور ایتالیا و یونان وضعیت متفاوت است (PEW, 2022). در نظرسنجی انجام شده توسط پیو و بارومتر در ۹ سپتامبر ۲۰۲۲، تقریباً ۷۸ درصد اروپایی‌ها از تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا بر ضد روسیه حمایت می‌کنند. شهروندان پرتغال با ۹۴ و شهروندان لهستان و دانمارک با ۹۳ درصد بیشترین حمایت را دارند (Eurobarometer, 2022).

از سوی دیگر، در نظرسنجی منتشر شده از سوی دوپچه‌وله در مه ۲۰۲۴، ۸۲ درصد پاسخ‌دهندگان آلمانی بر این باورند که ناتو برای تامین صلح در اروپا دارای اهمیت است و فقط ده درصد آن را غیرضروری می‌دانند. این حمایت از ناتو حتی در میان احزاب دست راستی اروپایی از جمله حزب جایگزینی برای آلمان نیز دیده می‌شود (DW, 2024). ۸۵ درصد دانمارکی‌ها موافق استمرار عضویت در ناتو هستند و فرانسوی‌ها نیز با ۴۷ درصد کمترین همراهی را با ناتو دارند. ۷۰ درصد بریتانیایی‌ها نیز معتقدند این کشور باید تعهدات دفاعی خود را در قبال ناتو انجام دهد. در پرسش به این پاسخ که در صورت حمله روسیه به آلمان، فرانسه و فنلاند، بریتانیا چه کاری باید انجام دهد؟ ۶۲ درصد بریتانیایی‌ها موافق دفاع از آنها هستند (Smith, 2024). در نظرسنجی موسسه پیو که ژوئیه ۲۰۲۴ منتشر شده است، ۶۳ درصد از بزرگسالان در ۱۳ کشور عضو ناتو نگاه مثبت به

این سازمان دارند. همچنین در ۳۵ کشور که در آنها نظرسنجی انجام شده است، ۶۵ درصد نگاه منفی به روسیه دارند و ۷۳ درصد آنها نیز به رهبر روسیه نگاه منفی دارند (Moira et al, 2024). اگرچه در مقام نظر، حکومت‌های اروپایی به این موضوع اشاره می‌کنند که این اوکراینی‌ها هستند که باید تصمیم بگیرند چه زمانی جنگ باید متوقف و صلح برقرار شود. با این حال، زمانی که این موضوع مطرح می‌شود آیا اروپا باید به دنبال پایان دادن به جنگ در کوتاه‌ترین زمان ممکن باشد (حتی اگر اوکراین امتیاز بدهد) و یا اینکه مهم‌ترین هدف، مجازات روسیه به دلیل حمله به اوکراین است (حتی اگر ستیزه به درازا بیانجامد و افراد بیشتری جان خود را از دست بدهند) دیدگاه شهروندان به شدت متفاوت می‌شود. همین امر نیز موجب می‌شود اروپایی‌ها در دو اردوگاه صلح^۱ و اردوگاه عدالت^۲ قرار بگیرند. حامیان اردوگاه صلح خواستار برقراری صلح در سریع‌ترین زمان ممکن هستند، حتی اگر به بهای دادن امتیاز از سوی اوکراین به روسیه باشد. در مقابل، حامیان اردوگاه عدالت بر این باورند که تنها شکست روسیه است که می‌تواند موجب ایجاد صلح در قاره شود. همچنین در میان شهروندان ده کشور که در پیمایش شورای روابط خارجی اروپا شرکت کرده‌اند، یک سوم (۳۵ درصد) پاسخ‌دهندگان در اردوگاه صلح قرار می‌گیرند و یک پنجم آنها (۲۲ درصد) به اردوگاه عدالت تعلق دارند. یک پنجم نیز (۲۳ درصد) هیچ یک از این دو نگاه را انتخاب نمی‌کنند (Kratsev and Leonard, 2022: 6).

نتایج این نظرسنجی که در ژوئن ۲۰۲۲ منتشر شده است که دوری اتحادیه اروپا از روسیه دست کم در کوتاه و میان مدت همچنان ادامه خواهد یافت و هیچ امکانی برای ادغام روسیه در جامعه سیاسی یا ساختارهای اروپایی وجود ندارد. البته این اجماع اروپایی در قبال روسیه به طور خودکار به معنای موضع مشترک اروپای در قبال روسیه نیست و با استمرار جنگ، واگرایی قابل توجهی میان اردوگاه صلح و اردوگاه عدالت دیده می‌شود.

۴-۲- اختلاف‌ها در درون اتحادیه اروپا

پیامدهای اقتصادی جنگ اوکراین برای اتحادیه اروپا و تأثیر آن بر تورم و استانداردهای زندگی در سرتاسر اروپا چشمگیر خواهد بود. به عنوان نمونه، کایا کالاس نخست وزیر استونی به این موضوع اشاره می‌کند که «هم اکنون آثار تحریم‌ها بر اتحادیه اروپا در حال نمایان شدن است. در ابتدا، تحریم‌ها تنها برای روسیه مشکل ساز بود، اما ما نیز هم اکنون به نقطه‌ای رسیده‌ایم که تحریم‌ها برای کشورهای مان هم دردناک شده است و پرسش مهم این است که ما تا چه میزان تحمل این درد را خواهیم داشت. این مشکلات برای کشورهای مختلف، متفاوت است و حفظ وحدت اروپایی دشوار است. با توجه به تورم بالا و بهای انرژی، تحمل شرایط دشوار است». وی همچنین در واکنش به اظهار نظر امانوئل ماکرون رئیس جمهور فرانسه مبنی بر اینکه باید شرایط دیپلماتیک را برای پوتین برای خروج از این ستیزه فراهم کنیم، اعلام کرد که «من به شدت نگران

¹. Peace Camp

². Justice Camp

³. European Council on Foreign Relation

⁴. Kaja Kallas

این قبیل اظهارات شتابزده برای آتش‌بس یا صلح هستیم؛ زیرا با آتش‌بس نمی‌توان به پایان خشونت‌ها در سرزمین‌های اشغال‌شده امیدوار بود. ما پیش از این سه بار چنین اشتباهی را در گرجستان، دونباس و کریمه مرتکب شده‌ایم و نباید بار دیگر چنین اشتباهی را تکرار کنیم (Wintour, 2022). اشاره ماکرون به اینکه پوتین را نباید تحقیر کرد، بیانگر وجود اختلاف میان کشورهایی است که می‌گویند پوتین باید شکست بخورد و کشورهایی که او نباید پیروز شود. همچنین درباره تحریم‌ها، اختلاف‌نظرهایی نیز به‌وجود آمده است در حالی که کمیسیون اروپا و بیشتر دولت‌های عضو اتحادیه اروپا خواستار اعمال تحریم‌های بیشتر بر ضد روسیه شده‌اند، ویکتور اوربان نخست‌وزیر مجارستان خواهان لغو تحریم‌ها است و اتحادیه اروپا را مسئول بروز بحران انرژی می‌داند. هرچند سایر دولت‌ها از این اظهارنظرها حمایت نمی‌کنند، اما اعتراضات در چک و نتایج انتخابات ایتالیا نشان می‌دهد که در کشورهای دیگر اروپایی نیز چنین احساساتی وجود دارد. و از این رو، حکومت‌های بیشتری با فشار شهروندان خود در مخالفت با تحریم رو به رو خواهند شد و در این باره اتحادیه اروپا اعضای اتحادیه درباره سیاست‌های تحریمی در آینده تردیدهایی شکل گرفته است (Scazzieri, 2022).

۴-۳- بحران انرژی و وحدت اروپایی

اتحادیه اروپا در قبال روسیه، وحدت و همگرایی قابل توجهی از خود نشان داده است و گاز و نفت روسیه و اهمیت صدور آنها به بازارهای اروپا و آمریکا نیز اهمیت ویژه‌ای برای مسکو برخوردار است. روسیه بخش قابل توجهی از واردات انرژی اتحادیه اروپا را در اختیار خود دارد. موضوع انرژی همواره برای اتحادیه اروپا مطرح بوده است؛ همچنان که همگرایی اروپایی نیز با موضوع انرژی در سال ۱۹۵۱ و با تشکیل جامعه ذغال و فولاد اروپایی آغاز شد. اروپا در سال‌های ۱۹۷۳، ۲۰۰۶ و ۲۰۰۹ نیز بحران‌های انرژی را تجربه کرده است. روسیه تاکنون عرضه گاز به بسیاری از کشور اروپایی را به‌طور کامل متوقف کرده است و عرضه گاز به بازارهای مهم گاز از جمله آلمان و ایتالیا را به بهانه‌های فنی متوقف کرده است. تلقی مسکو این است که وحدت کشورهای اروپایی با توجه به افزایش هزینه‌های اجتماعی - اقتصادی دچار مشکل خواهد شد و در نتیجه دولت‌های عضو اتحادیه اروپا وادار به کاهش تحریم‌های این کشور خواهند شد و حمایت از اوکراین از بین خواهد رفت (Raimondi and Bianchi, 2022). الیزابت بورن نخست‌وزیر فرانسه می‌گوید «چنانچه روسیه به‌طور کامل انرژی به اروپا را متوقف کند، اروپا گاز کافی نخواهد داشت و هیچ منبع جایگزین فوری نیز وجود ندارد (Beardsley, 2022). آلمان نیز اگرچه وابستگی خود به گاز طبیعی روسیه را از ۵۵ به ۲۶ درصد در سال گذشته کاهش داده است، با این حال بهای گاز به سرعت افزایش یافته است. همچنین افزایش بهای انرژی به بیش از ده برابر میانگین در دو دهه گذشته رسیده است و به همین دلیل هم صنایع اروپایی و خانوارهای اروپایی دچار مشکلات

¹. Viktor Orban

². Elisabeth Borne

عديده‌ای شده‌اند. روسيه هم اکنون يك سوم گاز صادراتی خود را به اروپا قطع کرده است. از صنایع فولاد تا کارخانجات تولید کودهای شیمیایی تمام شرکت‌های اروپایی به ناچار باید سطح تولیدات خود را کاهش دهند یا اعلام ورشکستگی کنند (Lu, 2022). هم اکنون شهروندان اروپایی با افزایش چشمگیر هزینه‌های انرژی مواجه شده‌اند. به عنوان نمونه، در اسپانیا مصرف کنندگان ۱۴۰ درصد بیشتر برای گاز طبیعی پرداخت کرده‌اند، در حالی که بهای برق در آلمان و فرانسه در سپتامبر ۲۰۲۲ بیش از ده برابر بیشتر از سال گذشته افزایش یافته است. (Coffey, 2022).

اتحادیه اروپا برای بازسازی خود پس از بحران کرونا ۷۵۰ میلیارد یورو در چارچوب طرح نسل بعدی اتحادیه اروپا اختصاص داد و به دنبال به کارگیری همان رویکرد مشابه در حوزه بحران انرژی است (Eieschi, 2022). کمیسیون اروپایی همچنین بسته «گاز را برای زمستان ایمن ذخیره کنید»^۱ را ارائه کرده است که به موجب آن دولت‌های عضو باید ۱۵ درصد از تقاضای گاز خود را کاهش دهند. شرایط مختلف انرژی در کشورهای اروپایی موجب بروز مخالفت‌هایی از سوی اعضا شده و در نتیجه اصلاحاتی نیز در بسته پیشنهادی کمیسیون اروپا به وجود آمده است. اورسولا فن درلاین مجموعه‌ای از طرح‌های مختلف را برای مقابله با بحران انرژی و افزایش هزینه‌های سرسام‌آور خانوارها و شرکت‌های اروپایی ارائه کرده است. طرح جامع رئیس کمیسیون اروپا در حوزه انرژی عبارت است از: کاهش مصرف برق، تعیین سقف قیمت بر درآمدهای اضافه به دست آمده از انرژی اتمی و تجدیدپذیر، یک سازوکار منجمد برای بهره‌مندی از سودهای گسترده و غیرمنتظره به دست آمده از سوی شرکت‌های سوخت فسیلی و برنامه کمکی دولتی برای تریق نقدینگی اضافی به مشاغلی که دچار مشکل شده‌اند. هم اکنون سهم گاز وارداتی اتحادیه اروپا از روسیه از ۴۰ درصد به ۹ درصد کاهش یافته است (Liboreiro, 2022). اتحادیه اروپا همچنین یک طرح داوطلبانه را ارائه کرده است که تا بهار سال آینده مصرف گاز ۱۵ درصد کاهش پیدا کند. رئیس کمیسیون اروپا همچنین اعلام کرد که این کمیسیون قانون مواد خام حیاتی^۲ را ارائه خواهد کرد تا از دسترسی به لیتیوم و سایر منابع کمیاب حمایت کند و همچنین بانک هیدروژن اروپا^۳ تشکیل خواهد شد. بانک هیدروژن سه میلیارد یورو سرمایه را در این بخش هزینه خواهد کرد (Lokker and Mckinley, 2022).

اتحادیه اروپا همچنین در واکنش به اقدام‌های روسیه، طرح تقویت مجدد قدرت اتحادیه اروپا^۴ را آغاز کرده است و می‌خواهد واردات گاز از روسیه را پیش از سال ۲۰۲۷ مرحله به مرحله قطع کند. این طرح دو رکن اصلی دارد: از بین بردن وابستگی اروپا به انرژی روسیه از طریق متنوع‌سازی به ویژه به شکل ال ان جی، و کاهش استفاده از منابع هیدروکربنی با استفاده از منابع تجدیدپذیر و

¹. Next Generation EU

². Save Gas for a Safer Winter

³. Critical Raw Materials Act

⁴. European Hydrogen Bank

⁵. RePowerEU

استفاده بهینه از انرژی (Raimondi and Bianchi, 2022). البته انجام این کار به هیچ عنوان به راحتی انجام نخواهد شد. بازار محدود گاز جهانی مانع تلاش‌ها برای یافتن منابع گازی بدیل برای گاز روسیه است و شتاب بخشیدن به گذار سبز نیز چالشی مهم است. همچنین رقابت دولت‌های عضو برای به دست آوردن انرژی لازم برای شرکت‌ها و شهروندان خود پیش از آغاز زمستان، موجب اولویت منافع ملی بر منافع جمعی اروپا خواهد شد و در نتیجه وحدت و انسجام اروپایی دچار مشکل خواهد شد.

این چالش‌ها موجب بروز تنش میان دولت‌های عضو نیز شده است. آلمان و اسپانیا و پرتغال هم اکنون با فرانسه بر سر تکمیل خط لوله میدکت دچار مشکل شده‌اند که می‌تواند محدودیت‌های عرضه گاز اروپای مرکزی را در پیوند زدن آن با شبه جزیره ایبریا ارتباط برقرار کند. امانوئل ماکرون رئیس جمهور فرانسه به شدت با این پروژه مخالف است و این استدلال را می‌کند که این خط لوله غیر ضروری است و با اهداف گذار انرژی اتحادیه در تضاد است. اتحادیه اروپا و مقام‌های دولت‌های عضو هم به خوبی از خطرات بحران انرژی برای وحدت اتحادیه آگاه هستند، هر چند بروکسل توانسته است هدف خود برای رسیدن به ۸۰ درصد ظرفیت ذخایر خود در ۱ نوامبر را در ۲۹ آگوست محقق کند. البته تفاوت در سطح ذخایر انرژی می‌تواند به روابط دولت‌های عضو سایه بیندازد، اما نرخ بالای ذخیره گاز در اروپا می‌تواند تأثیرات قطع واردات گاز از روسیه را تعدیل کند. همچنین در بلندمدت نیز فشار برای کنار گذاشتن انرژی روسیه می‌تواند اروپا را وادار کند با سرعت بیشتری به دنبال تحقق اهداف خود برای گذار از خرید و امنیت انرژی پایدار برود (Lokker and Mckinley, 2022). اتحادیه اروپا در کوتاه مدت، سیاست‌گذاران اروپایی تمام تلاش خود را برای زمستان پیش رو انجام می‌دهند و در این میان این نیز عنوان شده است که ذخیره گاز طبیعی به‌طور میانگین ۸۰ درصد است که دلیل اصلی آن افزایش واردات ال ان جی از آمریکا است (Coffey, 2022).

با وجود طرح‌ها و کمیسیون اروپا و اختصاص ۱۴۰ میلیارد دلار به خانوارها و کسب و کارهای آسیب دیده از افزایش بهای انرژی، در کشورهایی همچون بریتانیا، چک، مولداوی، آلمان، اتریش و ایتالیا اعتراض‌هایی درباره افزایش هزینه‌های انرژی انجام شده است. چشم‌انداز انرژی برای کشورهای اروپایی در زمستان بیشتر بر تقاضاهای آنها و امکان واردات گاز طبیعی مایع از کشورهای همچون ایالات متحده وابسته است. چنانچه زمستان سردی در اروپا حاکم شود، کشورهای اروپایی شاهد زمستان نارضایتی خواهند بود (Lu, 2022). البته در بلندمدت اروپا در نهایت می‌تواند عرضه کنندگان بدیلی را پیدا کند و روسیه بازار صادرات اصلی خود را از دست خواهد داد و در نتیجه موازنه قوا تغییر خواهد کرد؛ زیرا روسیه دارای زیرساخت‌های فیزیکی کافی ندارد تا بتواند تمام فرو خود را به سوی چین تغییر دهد. برای روسیه نیز که چهل درصد درآمد خود را از فروش انرژی به دست می‌آورد، حذف بازار اصلی صادراتی، بسیار پرهزینه خواهد بود.

¹. Midcat

همچنان‌که گفته شد اتحادیه اروپا طرح‌های مختلفی برای کاهش وابستگی خود به انرژی روسیه دارد. همچنین طرح‌هایی برای متنوع ساختن سبد گازی خود و کاهش وابستگی به روسیه در جریان است. اتحادیه اروپا قراردادی را با آذربایجان برای واردات بیشتر گاز طبیعی بیشتر از منطقه خزر امضا کرده است و ایتالیا و فرانسه به دنبال واردات بیشتر گاز از شمال آفریقا هستند. با گذشت دو سال از حمله روسیه به اوکراین، اتحادیه اروپا و اعضای آن دیپلماسی انرژی خود را تشدید کرده‌اند. بر اساس آمار منتشرشده، از زمان شروع جنگ اوکراین، بیش از ۱۸۰ توافقنامه میان اتحادیه اروپا و اعضای آن و کشورهای ثالث امضا شده است. در این دو سال، اولویت اتحادیه و دولت‌های عضو دسترسی سریع و ایمن به انرژی است. اتحادیه اروپا همچنین برنامه‌هایی همانند «اگریگیت»^۱ را عملیاتی کرده است که در آن خرید مشترک گاز طبیعی میان دولت‌های عضو اتحادیه اروپا و کشورهای همسایه اتحادیه از جمله اوکراین و مولداوی تسهیل شده است. همچنین کشورهای برخوردار از نیروگاه هسته‌ای، توافقی را با بلغارستان، چک و فنلاند برای تامین سوخت هسته‌ای انجام داده‌اند (Kardas, 2024). در این میان، البته نگرانی‌هایی نیز وجود دارد. در حالی که بیشتر دولت‌های عضو اتحادیه اروپا تلاش می‌کنند به استقلال کامل از روسیه در حوزه انرژی برسند، مجارستان مسیر دیگری را در پیش گرفته است و به دنبال تمدید توافقی‌های بلندمدت خود با روسیه است. همچنین تلاش‌های اتحادیه برای متنوع ساختن سبد انرژی خود، به نوعی اهداف قرارداد سبز اروپا^۲ را تضعیف می‌کند. یکی از نگرانی‌ها، قراردادهای بلندمدت در حوزه گاز شرکت‌های اروپایی با قطر در پاییز ۲۰۲۳ برای تامین ال ان جی برای تامین نیازهای هلند و فرانسه است؛ زیرا مدت زمان این قرارداد بلندمدت پس از ۲۰۵۰ نیز ادامه خواهد کرد؛ تاریخی که اتحادیه اروپا برای به صفر رساندن میزان گازهای گلخانه‌ای تعیین کرده است (Kardas, 2024). همچنین اگرچه این اتحادیه اروپاست که توافقنامه‌های مهم همکاری در حوزه انرژی با کشورهای ثالث از جمله آذربایجان، قزاقستان، مراکش، نورژ و آمریکا امضا کرده است، با این حال نقش اصلی را دولت‌های عضو بازی می‌کنند. در واقع، از ۱۸۳ توافق انجام‌شده، ۱۶۹ توافق از سوی شرکت‌های خصوصی و دولت‌هاست عضو بوده است و تنها ۱۴ توافق در سطح اتحادیه اروپا بوده است که همین امر می‌تواند موجب بروز ناهماهنگی و حتی بروز واگرایی میان دولت‌های عضو با اتحادیه اروپا شود.

۴-۴- بحران اوکراین و تغییر موازنه قوا در اروپا

جنگ اوکراین موازنه ظریف و پیچیده قوا در اروپا را به شدت دچار اختلال کرده و موجب شده است این قاره در مقایسه با وضعیت پیش از فوریه ۲۰۲۲ به قاره‌ای کاملاً متفاوت تبدیل شود. پیش از جنگ اوکراین، آلمان به دنبال آن بود که صرفاً پیرو سیاست‌های آمریکا در امور جهانی نباشد. چهره‌های شاخصی همانند هایکو ماس^۳ آخواستار شکل‌گیری آلمان جدیدی بودند که بتواند در برابر سیاست‌های آمریکا موازنه برقرار و یک اروپای متحد را رهبری کند و با همکاری با

^۱. Aggregate

^۲. European Green Deal

^۳. Heiko Maas

دولت‌های همفکری همانند کانادا و ژاپن که بر اهمیت چندجانبه‌گرایی تاکید دارند، خود را به‌عنوان بدیل آمریکا در مسائل جهانی معرفی کند. از این رو، برلین با این ذهنیت در کنار پاریس به‌دنبال یافتن بدیل‌هایی برای ناتو بود. در نتیجه، ناتو یک موجودیت به‌جا مانده از دوره جنگ سرد و یک سازمان بین‌المللی از مد افتاده تلقی می‌شد که دیگر کارایی ندارد. بر همین اساس بود که امانوئل ماکرون رئیس‌جمهور فرانسه در مصاحبه با اکونومیست ضمن ابراز نارضایتی از اقدام‌های آمریکا و ترکیه در چارچوب ناتو، اعلام کرد که ناتو دچار مرگ مغزی شده است (Laciner, 2023). یکی از پیامدهای مهم بحران اوکراین، تغییر موازنه قوا در درون اتحادیه اروپا به سمت شرق است؛ به این معنا که کشورهای اروپای مرکزی و شرقی هم اکنون به این نتیجه رسیده‌اند که برای تأمین امنیت خود و حتی حفظ موجودیت‌شان به‌عنوان یک کشور مستقل به ناتو و نه اتحادیه اروپا وابسته هستند. هم اکنون مولفه‌های این موازنه قوا در حال ظهور است. لهستان بزرگ‌ترین اقتصاد در شرق اروپا و ششمین اقتصاد بزرگ در اتحادیه اروپا کنشگری مهم در توانمند شدن فزاینده اروپای مرکزی و شرقی به شمار می‌رود. نگاه حکومت کنونی لهستان به آینده اروپا، چالش مهمی برای رویکردهای آلمان، فرانسه و اتحادیه اروپا در قبال همگرایی اروپایی است. این نگاه لهستان با استقبال بیشتر کشورهای اروپای مرکزی و شرقی با استقبال مواجه شده است. چنانچه کشورهای شرق اروپا، حوزه دریای بالتیک و نوردیک نتوانند سیاست‌های مدنظر خود از سوی اتحادیه اروپا در قبال روسیه را به نتیجه برسانند و فرانسه و آلمان همچنان سیاست‌های خود را بر اتحادیه اروپا تحمیل کنند، به‌دنبال تأمین امنیت خود در همکاری با کشورهای دیگر ناتو از جمله ایالات متحده و بریتانیا خواهند رفت و هر زمان که امانوئل ماکرون صحبت از خودمختاری راهبردی میان می‌آورد، کشورهای اروپای شرقی نگاه مثبتی به آن ندارند؛ زیرا دیگر با این گفتمان همراهی نمی‌کنند (Drea, 2022). البته این تغییر موازنه قدرت سیاسی فقط به حوزه سیاست‌های امنیتی و دفاعی محدود نخواهد ماند. در عمل، این امر به‌طور قابل توجهی توانایی اتحادیه اروپا برای تحقق اهداف خود را در سایر عرصه‌های سیاست گذاری نیز کاهش خواهد داد. بسیاری از کشورهای اروپای شرقی به نوعی از محافظه‌کاری و حاکمیت ملی حمایت می‌کنند که مغایر با تلاش‌های کشورهای اروپای غربی برای همگرایی بیشتر است.

بیشتر شهروندان این کشورها خواستار حمایت از اوکراین هستند، اما در عین حال نسبت به مسائل مختلف و ابعاد بلندمدت اقتصادی و حس ناامنی در اوپا، نگران هستند و این امر بر انسجام و همگرایی اروپا تأثیر گذار خواهد بود. (Diamantopoulou, 2022). تا پیش از جنگ اوکراین، انگاره شکل‌گیری جنگ گرم در اروپا تا حد زیادی از ذهن نخبگان اروپایی رخت بر بسته بود و این تلقی وجود داشت که اروپا تمدن‌ترین منطقه و ایمن از هر گونه آشوب و جنگ است. با حمله روسیه به اوکراین، پندار «اروپای مصون از جنگ» به سرعت از بین رفت. جنگ اوکراین بیدارباشی برای دولت‌های عضو اتحادیه اروپا بود و سه حقیقت تلخ را آشکار ساخت: نخست، دیپلماسی و وابستگی متقابل نمی‌تواند توسعه‌طلبی روسیه را متوقف کند؛ دوم، هیچ کشور اروپایی به تنهایی نمی‌تواند در برابر روسیه مقاومت کارآمدی داشته باشد؛ و سوم، حفاظت از اتحادیه اروپا مستلزم مداخله ناتو در

کنار سازوکارهای دفاع جمعی اروپایی است؛ زیرا قدرت‌های اروپایی به تنهایی نمی‌توانند در برابر روسیه از اروپا محافظت کنند (Laciner, 2023). با این حال باید گفت نه اردوگاه عدالت و نه اردوگاه صلح در درون اتحادیه اروپا نخواهند توانست به اهداف اعلامی خود دست پیدا کنند. برخلاف آنچه که مورد علاقه اردوگاه عدالت است، اوکراین احتمالاً قادر به بازپس‌گیری کامل سرزمین‌های خود نخواهد بود؛ زیرا مشروعیت نظام روسیه مبتنی بر کنترل کریمه است. درباره اهداف اردوگاه صلح نیز می‌توان گفت که رسیدن به توافق صلح چندان قابل انتظار نیست. در شرایط کنونی آتش‌بس به معنای صلح نیست و هیچ دولتی در اوکراین نمی‌تواند با الحاق سرزمین‌های تحت کنترل روسیه، موافقت کند (Kratsev, 2022).

فرسایشی شدن جنگ در دونباس ممکن است کی‌یف و مسکو را به توافق برای آتش‌بس تشویق کند. این امر البته خود می‌تواند اختلاف‌ها را بیشتر کند. چنانچه پیشروی روسیه، اوکراین را به پذیرفتن شکست‌های سرزمینی به‌عنوان بخشی از توافق وادار کند، بیشتر اعضای اتحادیه اروپا از استمرار تحریم‌ها حمایت خواهند کرد تا از دستاوردهای پوتین مشروعیت‌زدایی کنند. اما به مرور تقاضا برای متوقف‌سازی تحریم‌ها بیشتر خواهد شد و همین امر نیز به تعمیق اختلاف‌ها کمک خواهد کرد. در مقابل، چنانچه پیشروی‌های اوکراین پوتین را مجاب کند که عقب‌نشینی از خاک اوکراین، در راستای منافع روسیه است، باز هم اختلاف‌ها بیشتر خواهد شد. دولت‌های تهاجمی‌تر اتحادیه اروپا همچنان خواستار استمرار تحریم‌ها بر ضد روسیه خواهند بود و با هر تلاش برای عادی‌سازی روابط با روسیه مادامی که پوتین در قدرت باشد، مخالفت خواهند کرد. در مقابل دولت‌های دیگر خواستار کاهش تحریم‌ها بر ضد روسیه خواهند بود و درصدد ایجاد روابط با ثبات‌تر با روسیه خواهند برآمد.

نتیجه‌گیری

اتحادیه اروپا در دو دهه گذشته نشان داده است که توانایی لازم برای انطباق با بحران‌ها را دارد. اروپا از بحران مالی جهانی تا بحران پناهندگان، تروریسم، خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا و همه‌گیری کرونا را مدیریت کرده است، هر چند این رویدادها موجب شکل‌گیری ملی‌گرایی و ظهور احزاب راست افراطی نیز شده است. البته اتحادیه اروپا برای نقش‌آفرینی ژئوپلیتیک و حفظ انسجام خود با چالش‌هایی مواجه خواهد بود. بحران اوکراین نوعی بحران‌های پیشین را پیش روی اتحادیه قرار داده است. به لحاظ اقتصادی، این بحران جدید دارای ویژگی‌های مشترک با بحران مالی جهانی و بحران کرونا است. هزینه‌های اروپا برای بحران کنونی انرژی بیشتر از بحران کرونا است. هر یک از این بحران‌ها موجب بروز شکاف‌ها و اختلاف‌هایی در اروپا شده است. به‌عنوان نمونه، بحران مالی به نوعی شکاف شمال و جنوب را تقویت کرد و بحران مهاجرت هم شکاف شرق و غرب را پررنگ کرد. جنگ اوکراین، این چالش‌ها را به سطح جدیدی می‌رساند. البته اتحادیه اروپا تاکنون توانسته است واکنش مناسبی داشته باشد.

هرچند اختلاف‌های جدیدی نیز میان اعضا به‌وجود آمده است که در این میان، میزان وابستگی کشورهای عضو به انرژی روسیه در بروز اختلاف‌ها تأثیرگذار بوده است. موضوع امنیت انرژی

یکی از چالش‌های بسیار مهم پیش روی اتحادیه اروپا در ماه‌های پیش رو است و گسترش اتحادیه اروپا و سیاست همسایگی از مسائل جدی خواهد بود. البته باید گفت واکنش متحد اروپا به حمله روسیه در کنار آمادگی دولت‌های اروپایی برای تغییر سیاست سنتی‌شان در قبال روسیه کم سابقه بوده است. با شکل‌گیری هر بحران در اروپا نقاط ضعف اتحادیه اروپا آشکار می‌شود و بحران اوکراین هم از این قاعده مستثنی نیست. از زمان حمله روسیه، دولت‌های اروپایی توانسته‌اند در تحریم مسکو و حمایت از کی‌یف در سطوح مختلف نظامی، اقتصادی، بشردوستانه و سیاسی همچنان متحد باقی بمانند.

با این حال، این رویکرد منسجم در صورت ورود ترامپ به کاخ سفید با آزمونی سخت مواجه خواهد شد؛ موضوعی که می‌تواند به معنای کاهش سطح انسجام و همگرایی آمریکایی با اتحادیه اروپا شود. مقاله حاضر با این فرض که جنگ اوکراین به عنوان عاملی برای وحدت اروپا تبدیل شد، نشان داد که آزمون واقعی وحدت اروپایی در ماه‌های باقی مانده از جنگ خواهد بود. در ابتدای بحران، حفظ وحدت در اروپا به دلیل خشم عمومی آسان‌تر بود، اما حفظ این وحدت با توجه به فشارهای ایجاد شده در حوزه انرژی دشوار به نظر می‌آید و شهروندان اروپایی نه تنها با چالش‌های اقتصادی و سیاسی، بلکه با چالش‌های روانی و فرهنگی مواجه خواهند شد؛ زیرا در سه دهه گذشته ایده اروپایی پسا جنگ تثبیت شده بود؛ اما ناگهان این تصور فرو ریخته است. این موضوع مطرح می‌شود که چنانچه اتحادیه اروپا بتواند از این آزمون در یک سال آینده با موفقیت خارج شود، در داخل اتحادیه نوعی موازنه جدید ایجاد خواهد شد و مدل اقتصادی آن از روسیه جدا خواهد شد و بروکسل موضع قوی‌تری در برابر مسکو خواهد داشت. اگرچه توافق اخیر میان اتحادیه اروپا و آذربایجان برای افزایش واردات گاز طبیعی از دریای خزر یک گام نخست بزرگ است، با این حال اتحادیه اروپا ناچار است گام‌های بیشتری بردارد. این احتمال وجود دارد که اتحادیه اروپا با ترکمنستان برای ساخت یک خط لوله به توافق برسد تا گاز طبیعی آسیای مرکزی به اروپا و دور زدن روسیه و ایران فراهم شود.

References

1. Abdikadir Nur, N. (2017). The Influence of Hegemonic Power on Regional Integration, Case Study of Germany European Integration. *USIU Africa*, Retrieved October 11, 2022, at: <https://erepo.usiu.ac.ke/handle/11732/3348>.
2. *Anadolu Ajansi*. (2024). EU Countries Grant to Total \$156B to Ukraine for War, March 21, at: <https://www.aa.com.tr/en/europe/eu-countries-grant-total-of-156b-to-ukraine-for-war/3170916>
3. Archick, K. (2022). Russia's Invasion of Ukraine: European Union Responses and Implications for US-EU Relations. *Congressional Research Service*, July 28, Retrieved October 12, 2022, at: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11897>.

4. Beardsley, E. (2022). Russia's Effort to Break European Energy Unity Seems to be Failing – at Least for Now. *Chatham House*, September 25, Retrieved October 8, 2022, at: <https://www.gpb.org/news/2022/09/02/russias-effort-break-european-energy-unity-seems-be-failing-at-least-for-now>.
5. Blockmans, S. (2022). Why the Ukraine Crisis Should Push the UK and EU into a Tighter Embrace on Security Policy, *CEPS Policy Brief*, No 2022-03 / February 2022
6. Bosse, G. (2022). Values, Rights, and Changing Interests: The EU's Response to the War against Ukraine and the Responsibility to Protect Europeans. *Contemporary Security Policy*, 43(3), 531-546.
7. Coffey, L. (2022). Iran is not the Answer to Europe's Energy Crisis. *Hudson Institute*, Retrieved October 18, 2022, at: <https://www.hudson.org/foreign-policy/iran-is-not-the-answer-to-europe-s-energy-crisis>
8. Dehghani Firouzabadi, S. J. (2009). *Theories of European Convergence in the European Union; Identity, Security and Politics*, Tehran: Strategic Research Institute. **(In Persian)**
9. Diamantopoulou, A. (2022). The Three Challenges for the West in The New Cold War. *European Council on Foreign Relations*, September 20, at: <https://ecfr.eu/article/the-three-challenges-for-the-west-in-the-new-cold-war/>
10. Drea, E. (2022). The EU's Balance of Power is Shifting East. *Almendron*, June 22, Retrieved December 12, 2022, at: <https://www.almendron.com/tribuna/the-eus-balance-of-power-is-shifting-east>
11. Dutta, A. (2023). How the Ukraine Crisis Changed Europe?. *Observer Research Foundation*, February 26, at: <https://www.orfonline.org/expert-speak/how-the-ukraine-crisis-changed-europe>.
12. *DW* (2024). EU, NATO Growing Popularity in Germany, May 4, at: <https://www.dw.com/en/eu-nato-growing-in-popularity-in-germany/a-68749726>.
13. Elistrup-Sangiovanni, M., & Verder, D. (2005). European Integration as a Solution to War. *European Journal of International Relations*, 11(1), 99-135.
14. *Eurobarometer* (2022). Public Opinion on the War in Ukraine. September 9, at: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/public-opinion-on-the-war-in-ukraine>
15. *European Commission* (2024). EU Military Support to Ukraine, at: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/eu-military-support-ukraine_en .
16. *European Commission*. (2022). EU Response to Russian's Invasion of Ukraine. Retrieved October 18. at: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/>

17. *European Parliament* (2024). Public Opinion on Russia's War against Ukraine, February 23 ,
18. Fieschi, C. (2022). Culture Notes: European Unity Feels the Heat. *Chatham House*, September 28, Retrieved October 12, 2022, at: <https://www.chathamhouse.org/publications/the-world-today/2022-10/culture-notes-european-unity-feels-heat>
19. Kardas, S. (2024). from Crisis to Climate: Europe's Energy Diplomacy after two Years of bwar nin Ukraine. *ECFR*, April 4, at: <https://ecfr.eu/article/from-crisis-to-climate-europes-energy-diplomacy-after-two-years-of-war-in-ukrain>
20. Kratsev, I., & Leonard, M. (2024). The Meaning of Sovereignty: Ukrainian and European Views of Russia's War on Ukraine. *European Council on Foreign Relation (ECFR)*, July 3, at: <https://ecfr.eu/publication/the-meaning-of-sovereignty-ukrainian-and-european-views-of-russias-war-on-ukraine/>
21. Kratsev, I. (2022). The Ukraine War: A Resilience Test for the European Union. *Institute Montaigne*, Retrieved September 28, 2022, at: <https://www.institutmontaigne.org/en/analysis/ukraine-war-resilience-test-european-union>
22. Kratsev, I., & Leonard, M. (2022). Peace Versus Justice: The Coming European Split over The War in Ukraine. *European Council on Foreign Relation (ECFR)*, June, Retrieved October 12, 2022, at: <https://ecfr.eu/publication/peace-versus-justice-the-coming-european-split-over-the-war-in-ukraine>
23. Laciner, S. (2023). The Effects of the Ukraine War on the European Balance of Power: from Dream World to Reality. *Modern Diplomacy*, 22 June, <https://moderndiplomacy.eu/2023/06/22/the-effects-of-the-ukraine-war-on-the-european-balance-of-power-from-dream-world-to-reality/>
24. Lehne, S. (2022). The EU and the Creative and Destructive Impact of Crises. *Carnegie*, Retrieved October 24, 2022, at: <https://carnegieeurope.eu/2022/10/18/eu-and-creative-and-destructive-impact-of-crises-pub-88145#>
25. Leigh, M. (2022). The EU's Response to the War in Ukraine. *Gisreportsanline*, April 29, Retrieved October 12, 2022, at: <https://www.gisreportsonline.com/r/eu-war-ukrain>
26. Liboreoro, J. (2022). Energy Crisis: Ursula von der Leyen Unveils Five Proposals to Curb Soaring Prices. *Euronews*, September 8, Retrieved October 18, 2022, at: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/09/07/europes-energy-crisis-ursula-von-der-leyen-unveils-five-proposals-to-curb-soaring-prices>
27. Lokker, N., & Mckinley, G. (2022). The Energy Crisis Could Fragment the European

- Union. *The Hill*, October 5, Retrieved October 12, 2022, at: <https://thehill.com/opinion/energy-environment/3669796-the-energy-crisis-could-fragment-the-european-union/>
28. Lu, C. (2022). Putin's Energy War is Crushing Europe. *Foreign Policy*, September 20, at: <https://foreignpolicy.com/2022/09/20/europe-energy-crisis-economy-emergency-russia-war-ukraine>
29. Mader, M. (2022). Russia's Invasion of Ukraine: A Watershed for European Public Opinion?. *Mershoncenter*, May, Retrieved September 16, 2022, at: <https://mershoncenter.osu.edu/sites/default/files/2022-07/Matthias%20Mader%20Paper.pdf>
30. Moira, F., Gubbala, A., & Poushter, J. (2024). NATO Seen Favorably in Member states, confidence in Zelensky Down in Europe, U.S., *PEW Research Center*, July 2, at: <https://www.pewresearch.org/global/2024/07/02/nato-seen-favorably-in-member-states-confidence-in-zelensky-down-in-europe-us/>
31. Nicoletta, P. (2022). A Flexible and United Europe is a Strong Europe. *International Politics and Society (IPS)*, at: <https://www.ips-journal.eu/topics/foreign-and-security-policy/a-flexible-and-united-europe-is-a-strong-europe-6042>
32. Paolo Raimondi, P., & Bianchi, M. (2022). Energy Unity or Breakup? The EU at a Crossroads. *IAI*, September 5, Retrieved October 20, 2022, at: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/energy-unity-or-breakup-eu-crossroads>.
33. *Parliament Research Center* (2022). Ukraine crisis and prioritization of defense and security in Europe. *European Defence Agency*, at: <https://eda.europa.eu/webzine/issue23/interview/ukraine-war-confirms-need-define-long-term-strategy>
34. *PEW Research Center*. (2022). International Attitudes toward the US, NATO and Russia in a Time of Crisis. June 22, Retrieved September 30, 2022, at: <https://www.pewresearch.org/global/2022/06/22/international-attitudes-toward-the-u-s-nato-and-russia-in-a-time-of-crisis/>
35. Scazzieri, L. (2022). Have We Passed the High-water Mark of European Unity on Ukraine?. *LSE*, June 15, Retrieved September 22, 2022, at: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2022/06/15/have-we-passed-the-high-water-mark-of-european-unity-on-ukraine/>
36. Smith, K. E. (2014). *European Union Foreign Policy in a Changing World* (3rd ed.). Cambridge: Polity Press.
37. Smith, M. (2024). American and Western European Attitudes to NATO in Februar 2024,

- YouGov*, February 23, <https://yougov.co.uk/international/articles/48737-american-and-western-european->
38. Staack, M. (2023). The Ukraine Crisis: A New Division of Europe?, *Institute of International and Strategic Studies Peking University*, April 2023
  39. Taran, S. (2024). Cost of Agression: the EU Sanctions against Russia Two Years on, *European Policy Center*, March 13, at: <https://www.epc.eu/en/publications/Cost-of-aggression-EU-sanctions-against-Russia-two-years-on~58f570>
  40. Wintour, P. (2022). European Unity on Ukraine Growing more Difficult, Says Estonian PM., *The Guardian* June 6, Retrieved September 26, 2022, from *Guardian*: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/06/european-unity-on-ukraine-growing-more-difficult-says-estonian-pm>
  41. Youngs, R. (2017). *Europe's Crisis: The Conflict in Ukraine and the Future of the Continent*. Cambridge: Cambridge University Press.